

Секцыя 5



БЕЛАРУСКАЯ КЛАСІКА Ў СУСВЕТНЫМ КАНТЭКСЦЕ

Іван Чарота (Мінск, Беларусь)

ЯНКА КУПАЛА Ў СЕРБІІ

Належнае раскрыццё заяўленай тэмы немагчыма без асвятлення шырэйшага фону ці, як мы прывыклі гаварыць, кантэксту. Адпаведна, падкрэсліваючы, што ў югаславянскім свеце беларускую літаратуру прадстаўляў перш за ўсё Янка Купала, а не хто іншы, азначым гэты кантэкст.

*

Пачатак знаёмства народаў былой Югаславіі з асобай і творчасцю Купалы датуецца 1908 годам, калі на старонках славенскага часопіса “*Dom in svet / Дом і свет*” з’явілася рэцэнзійная нататка Леапольда Ленарда (1876–1962) пра першы яго зборнік [1] – своеасаблівая адаптацыя водгуку, надрукаванага Уладзімірам Самойлам у “Нашай ніве”.

Неўзабаве сербскахарвацкамоўны часопіс “*Obzor/Агляд*” змясціў нарыс пражскага славіста Адольфа Чэрнага (1864–1952) “Беларускія нацыянальныя і культурныя памкненні ў 1909–1910 гадах” [2]. І ў гэтай аналітычнай публікацыі будучы класік згадваўся як асабліва значная асоба.

З 1920-х гадоў беларуска-югаслаўскія літаратурныя сувязі пачалі складацца грунтоўней. І ва ўсталяванні іх значныя заслугі мае славенскі пісьменнік і дзеяч культуры Ян Шэдзівы (1899–1969). Не толькі асобу нашага Песняра, але і гісторыю распаўсюджвання беларускай літаратуры ў славянскім свеце немагчыма асэнсаваць без яго артыкула “*Янка Купала. Да юбілею найбольшага беларускага паэта*”, які быў апублікаваны ў самым аўтарытэтным славенскім часопісе [3]. Шэдзівы творчасць Купалы і нацыянальную культуру беларусаў наогул асэнсоўваў не інакш як у сусветным кантэксце: “Сярод людзей, якія з найбольшым поспехам абуджалі ў беларусах свядомасць нацыянальнай самабытнасці, а беларускай мове здабылі неаспрэчны статус літаратурнай, першае месца, безумоўна, займае Янка Купала. Дзякуючы вартасцям сваіх паэтычных твораў ён здабыў сабе таксама ўступленне ў сусветную літаратуру і звярнуў увагу свету на свой нязнаны народ”.

Не меншую цікавасць уяўляе нарыс Андрэя Будала (1889–1962, псеўданім – Іва Дрэн) “*Пра беларусаў і беларускую літаратуру*” [4], і асабліва да змяшчанага ў ім перакладу верша “А хто там ідзе?” наступны каментар: “Быць чалавекам!” Гэтым заклікам заканчваецца прыведзены вышэй беларускі народны гімн, які склаў Янка Купала. І гэты заклік найлепш вызначае ўсю мастацкую творчасць Купалаву. Купала – вельмі самабытная, змагарская асоба, і ён цяпер лічыцца найбольшым беларускім паэтам. Так што ён – будзіцель, вястун і прарок свайго народа”.

Самае прэзентатыўнае выданне паэзіі Янкі Купалы ў былой Югаславіі – сувенірная чатырохмоўная кніжка, якая ўключыла 19 яго твораў у арыгінале і ў перакладах на славенскую, рускую і англійскую мовы [5]. Прычым паказальна тое, як атэстуецца “Янка Купала – беларускі народны паэт” у аднайменным артыкуле-прадмове: “Беларуская паэзія гэтага стагоддзя ці, як яе яшчэ называюць больш афіцыйна – новая беларуская літаратура, запачаткоўваецца і па сённяшні дзень ў многім вызначаецца імем вялікага народнага паэта Янкі Купалы. Пачынальнік, аднавіцель і класік беларускай паэзіі, які першыя свае вершы надрукаваў у пачатку стагоддзя, дакладней – у гістарычным 1905 годзе, азначыў цэлую эпоху беларускай паэзіі, яе новае нараджэнне і ўздых на еўрапейскія вярышні”.

*

Фактаў прысутнасці творчай спадчыны Янкі Купалы непасрэдна ў Сербіі, трэба сказаць, не надта многа. Але яны значныя.

Так, надзвычай яскравым прыкладам увагі і павагі да Купалы з’яўляецца тое, што яго творы змешчаны ў своеасаблівай анталогіі славянскай паэзіі [6], якую падрыхтаваў Стэван Раічкавіч (1928–2010) 0–выдатны сербскі паэт і перакладчык, акадэмік Сербскай акадэміі навук і мастацтваў. Гэты зборнік, прадстаўляючы па аднаму паэту ад кожнага славянскага народа, змяшчае нізкі вершаў Барыса Пастарнака, Максіма Рыльскага, Юльяна Тувіма, Вітэзслава Незвала, Лаца Навамескага, Кіта Лоранца, Елісавету Баграна, Алойза Градніка, Блажа Канескага. Сярод іх – Янка Купала з пяццю вершамі на мове арыгінала і ў перакладзе: “Як я полем іду”, “Спадчына”, “Бацькаўшчына”, “Дзве таполі” і “Жніво” (“***Наспелая постаць шчаслівых пасеваў”). Каб атрымаць уяўленне пра гэтыя пераклады, прывядзем адзін з іх.

Наследство

Из прадедовског неког века

Остало ми је наследство гле:

Оно ми увек као мека

Мајчина нежност покрива све.

*О њему ми сад бајке бају:
Тај окопнели, пролећни руб
И септембарски шум у гају
И опаљени у пољу дуб.*

*На њега ми још спомен буди
Сред липе рода са криком тим
И у лишају тај плот худи
Попао селом или под њим.*

*И јагањаца тужна блека
По паињаџима као зов сам
И јата врана крик и јека
По гробовима, с кама на кам.*

*По ноћи црној, дану новом,
Пазим га као девојчин скут:
Да не науде благу овом
Ил да га не би прогуто трут.*

*И носим га у живој души
Ко вечне зубље пламени знак
Што у глувиљу и у тмуши
По забитима просипа зрак.*

*С њим живе и с њим снују снове
Све моје мисли, сав бескрај тај.
И наследство се моје зове:
Обично, само тек – родни крај.*

Не паглыбляючыся ў аналіз, дазволім сабе засведчыць, што купалаўскія вершы па-сербску загучалі хораша, натуральна – так, як быццам напісаў іх сам Стэван Раічкавіч. А перакладзеная нізка вершаў тут суправаджаюць належныя каментары і невялікі артыкул-прадмова, у якім беларускі Песняр атэстуетца як “выразны лірык з меладычным вершам і багатай народнай мовай”.

Творы Янкі Купалы занялі пачэснае месца ў такіх здзейсненых у Сербіі выданнях, як “Анталогія беларускай паэзіі” (1993) і “Анталогія лірыкі ўсходніх славян” [7]. А сёлета “Анталогія беларускай паэзіі” перавыдадзена ў дапоўненым выглядзе – ад свяціцеля Кірыла

Тураўскага да Аксаны Спрынчан – і, што асабліва хочацца падкрэсліць, прысвечана 130-гадовым юбілеем Янкі Купалы і Якуба Коласа [8].

У гэтай анталогіі Купала прадстаўлены дзесяцю вершамі, якія пераклаў выдатны славіст Міадраг Сібінавіч. Не будзем спяшацца з высновамі пра тое, як яны ўспрымаюцца сербскімі чытачамі ўвогуле. Аднак прывядзем адно меркаванне: “Пачатак XX стагоддзя ў беларускай літаратуры азначаны творчасцю класіка – Янкі Купалы. Дыяпазон тэм, якія прыцягвалі паэта, па-сапраўднаму шырокі: ад “жальбою маркоцячы песню сваю”, каб “свет пазнаў усе песні бяздольніка” і вораг “дрыжаў з праўды слоў” (бо ў паэзіі праўда адгукаецца больш выразна і мацней узрушвае) да любоўных пачуццяў і насычаных філасофіяй апісанняў прыроды. У кожным дрэве – бярозе, явары, дубе, каліне – паэт адкрывае жыццё з яго сэнсам, аналагічным сэнсу жыцця чалавека. Пору года ў яго таксама перасцерагаюць і падтрымліваюць дух. Так, “скінуўшы зімнія чары”, купалаўскія явар і каліна пачынаюць новае жыццё. А дуб у вершы гэтага паэта самотна стаіць сярод вялізнага поля. Як і куст нашага Ваіслава (*Маецца на ўвазе шырока вядомы верш “Куст” сербскага паэта Ваіслава Іліча (1862–1894) – І.Ч.*), ён увасабляе памяць, вопыт, час, а разам з тым і знямогу, старэнне, у якіх мала ўжо прыгажосці” [9]. Так, прэзентуючы ў Нацыянальнай бібліятэцы Сербіі гэтую анталогію, выказаў свае ўражанні галоўны рэдактар выдавецтва, якое выпусціла яе ў свет, аўтарытэтны філолаг і пісьменнік Драган Лакічавіч.

Натуральна, фактаў, цікавых і важных для асвятлення заяўленай тэмы, існуе больш. Але, думаецца, і тое, што прыгадана, сведчаць пэўным чынам пра асобу выдатнага Песняра, пра ўспрыманне беларускага слова братнім сербскім народам і пра сцвярджэнне беларушчыны ў свеце.

Літаратура:

1. Dr. L.L. Žalujkaj. Pesmi Januka Kupale // Dom in svet. Letnik XX. 1908. S.526.
2. Obzor (Zagreb).1911. № 53, 54.
3. Šedivy J. Janka Kupala. Ob jubileju največega beloruskega pesnika // Ljubljanski zvon.- 1932. November-december. S. 679-687.
4. Dren Ivo. O Belorusih in beloruskem slovstvu // Luč. 1933. IX. S. 5-27.
5. Kupala Janka– Купала Янка. Вершы.Pesmi. Стихи. Poems / Prevedli v slovenščino T.Pavček, v angleščino W.May, v ruščino M.Gorki, M.Isakovski, N.Kislik, B.Kežun, A.Prokofjev in I.Škljarevski. Ljubljana:Cankarjeva založba, 1986. – 146 s. Змест (kazalo): A kdo tam gre? Kmet. Jaz nisem poet. Beloruski sem kmet. Kadar grem... Pesem svobodnega človeka. Iz pesmi nesreče. Crne oči. Deklica, imej me rada...

Pridi... Pozimi v hosti. Ko so v gozdu zacvetale. A ona... Ob reki. Kukavica pa je pela... Kje si, hmelj moj, v zimi bil... Moja vera. *** Sem proleterec. V tem je stvar. Moja veda.

6. Раичковић Стеван. Словенске риме. Београд: Рад, 1976. С. 55-59.
7. Антологија белоруске поезије. – Београд: Српска књижевна задруга, Научна књига, 1993; Антологија лирике источних Словена. – Београд: Rivel Co, 2000.
8. Антологија белоруске поезије. Друго, проширено издање. – Београд: Српска књижевна задруга, 2012. – 231 с.
9. Лакічавіч Д. Беларуская паэзія ў Сербіі // Літаратура і мастацтва. 13.07.2012. С. 21.

